

Thực tiễn

Sau khi học xong chủ đề này, học sinh sẽ:

- Nêu được những di sản văn hoá vật thể tiêu biểu của tỉnh Quảng Ngãi.
- Nhận xét được công tác bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hoá vật thể của tỉnh Quảng Ngãi.
- Biết cách sưu tầm tài liệu để giới thiệu về một di sản văn hoá vật thể tiêu biểu của tỉnh Quảng Ngãi.
- Có ý thức trân trọng, giữ gìn, đề xuất được một số giải pháp phù hợp để góp phần bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hoá vật thể của tỉnh Quảng Ngãi.

MỞ ĐẦU

Hình 6.1. Bảng xếp hạng Di tích quốc gia đặc biệt
Địa điểm về cuộc khởi nghĩa Ba Tơ

Em có biết?

Di sản văn hoá vật thể là sản phẩm vật chất có giá trị lịch sử, văn hoá, khoa học, bao gồm di tích lịch sử – văn hoá, danh lam thắng cảnh, di vật, cổ vật, bảo vật quốc gia. (Khoản 2, Điều 4, Luật Di sản văn hoá 2013)

Nhân kỉ niệm 73 năm ngày khởi nghĩa Ba Tơ (11/3/1945 – 11/3/2018), ngày 9/3/2018, tỉnh Quảng Ngãi tổ chức Lễ đón Bằng xếp hạng Di tích quốc gia đặc biệt Di tích lịch sử Địa điểm về cuộc khởi nghĩa Ba Tơ theo Quyết định số 2082/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ. Trước đó, năm 1980, quần thể di tích văn hoá vật thể về các địa điểm cuộc khởi nghĩa Ba Tơ và Đội du kích Ba Tơ đã được Bộ Văn hoá – Thông tin (nay là Bộ Văn hoá, Thể thao và Du lịch) công nhận, xếp hạng và cấp Bằng Di tích Lịch sử – Văn hoá quốc gia. Tháng 8/2013, Thủ tướng Chính phủ đã có quyết định công nhận các xã: Ba Vinh, Ba Giang, Ba Động, Ba Chùa, Ba Thành và thị trấn Ba Tơ thuộc vùng “An toàn khu của Trung ương ở Quảng Ngãi” trong thời kì chống Pháp. Những sự kiện trên cho thấy sự đóng góp của mảnh đất và con người Ba Tơ trong lịch sử đấu tranh giải phóng dân tộc, đồng thời góp phần khẳng định được giá trị to lớn của các di sản văn hoá vật thể tỉnh Quảng Ngãi trên bản đồ văn hoá Việt Nam.

Hãy chia sẻ những hiểu biết của em về các di sản văn hoá vật thể tiêu biểu của tỉnh Quảng Ngãi và nhận xét về công tác bảo tồn, phát huy giá trị của các di sản văn hoá vật thể của tỉnh Quảng Ngãi hiện nay.

KIẾN THỨC MỚI

1. Khái quát di sản văn hoá vật thể của tỉnh Quảng Ngãi

Với bề dày lịch sử và văn hoá lâu đời, vùng đất Quảng Ngãi hiện diện rất nhiều di sản văn hoá vật thể nổi tiếng gồm các di tích lịch sử – văn hoá, danh lam thắng cảnh, di vật, cổ vật, bảo vật quốc gia,...

Trong lịch sử hình thành, phát triển, đấu tranh bất khuất chống ngoại xâm, nhân dân Quảng Ngãi qua các thế hệ đã xây dựng và gìn giữ những di tích lịch sử như: Thành cổ Châu Sa, di tích Bảo tàng cuộc khởi nghĩa Ba Tơ, Khu Chứng tích Sơn Mỹ, các điểm di tích cuộc khởi nghĩa Trà Bồng và miền Tây Quảng Ngãi, di tích chiến thắng Vạn Tường, Ba Gia,...

Nhân dân Quảng Ngãi còn thể hiện truyền thống uống nước nhớ nguồn qua những công trình thờ tự các vị tướng tài ba, danh nhân văn hoá đã có những đóng góp to lớn trong công cuộc xây dựng và bảo vệ quê hương, đất nước. Cho đến nay các công trình ấy đã trở thành những di sản văn hoá vật thể có giá trị tinh thần vô cùng to lớn như: Khu Lưu niệm Thủ tướng Phạm Văn Đồng, Đền thờ Anh hùng dân tộc Trương Định, di tích Bệnh xá Đặng Thuỳ Trâm,...

Kho tàng di sản văn hoá vật thể của quê hương Quảng Ngãi lại càng phong phú và đặc sắc hơn khi được thiên nhiên ban tặng nhiều danh lam thắng cảnh nổi tiếng như: Núi Ấn – Sông Trà, Cổ Luỹ cô thôn, bãi biển Sa Huỳnh, Mỹ Khê, Thác Trắng Minh Long, núi Cà Đam, Chùa Hang, núi Giếng Tiên, núi Thới Lới,...

Em có biết?

Để khắc ghi công lao to lớn của Anh hùng dân tộc Trương Định, một người con của quê hương Quảng Ngãi trong cuộc kháng chiến chống Pháp xâm lược vào nửa cuối thế kỷ XIX, năm 2007, Ủy ban nhân dân tỉnh Quảng Ngãi cho xây dựng lại Đền thờ Anh hùng dân tộc Trương Định với diện tích khoảng 2 ha, tại xóm Khê Thuận, xã Tịnh Khê. Đền thờ Anh hùng dân tộc Trương Định có 3 khu chính, gồm: Khu chánh điện thờ linh vị, Khu tiếp khách và Khu trưng bày hiện vật liên quan đến cuộc đời, sự nghiệp của ông. Ngày 27/2/2023, Bộ Văn hoá, Thể thao và Du lịch đã có quyết định xếp hạng Di tích quốc gia đối với Đền thờ Anh hùng dân tộc Trương Định, tại xã Tịnh Khê, thành phố Quảng Ngãi, tỉnh Quảng Ngãi.

Hình 6.2. Đền thờ Anh hùng dân tộc Trương Định (xã Tịnh Khê, thành phố Quảng Ngãi)

Hình 6.3. Thắng cảnh Gành Yến (xã Bình Hải, huyện Bình Sơn)

Hình 6.4. Khu di tích Bệnh xá Đặng Thuỳ Trâm (thị xã Đức Phổ)

Hình 6.5. Trước cửa Chùa Hang (huyện đảo Lý Sơn)

Hãy kể tên một số di sản văn hoá vật thể tiêu biểu ở tỉnh Quảng Ngãi mà em từng được đến thăm quan.

2. Một số di sản văn hoá vật thể tiêu biểu của tỉnh Quảng Ngãi

a) Khu Chứng tích Sơn Mỹ

Khu Chứng tích Sơn Mỹ, nằm cạnh quốc lộ 24B, thuộc địa phận thôn Tư Cung, xã Tịnh Khê, thành phố Quảng Ngãi, cách trung tâm thành phố Quảng Ngãi khoảng 12 km về phía đông bắc. Đây vừa là nơi gìn giữ một khu vực chứng tích hiện trường, vừa là nơi trưng bày hình ảnh, hiện vật và đặt tượng đài tưởng niệm 504 nạn nhân vụ thảm sát Sơn Mỹ, hay còn gọi là vụ thảm sát Mỹ Lai.

Vụ thảm sát Sơn Mỹ xảy ra ngày 16/3/1968 (nhằm ngày 18/2 năm Mậu Thân). Thủ phạm chính gây ra sự kiện đẫm máu, làm chấn động dư luận thế giới là trung đội 1 (do Trung úy William Calley làm Trung đội trưởng), thuộc đại đội Charlie (Đại đội trưởng là Đại úy Ernest Medina), một trong ba đại đội của Lực lượng đặc nhiệm Barker (Task Force Barker), lữ đoàn 11, sư đoàn Armerical, quân viễn chinh Mỹ.

Nhà Chứng tích được xây dựng từ tháng 9/1975 và đến ngày 16/3/1977 chính thức cất bằng khánh thành. Ngày 29/4/1979, Khu Chứng tích Sơn Mỹ đã được Bộ Văn hoá – Thông tin (nay là Bộ Văn hoá, Thể thao và Du lịch) xếp hạng Di tích lịch sử – văn hoá quốc gia.

Hình 6.6. Một số hình ảnh tại Khu Chứng tích Sơn Mỹ

b) Khu Lưu niệm Thủ tướng Phạm Văn Đồng

Khu Lưu niệm Thủ tướng Phạm Văn Đồng tọa lạc tại làng Thi Phổ, xã Đức Tân, huyện Mộ Đức, tỉnh Quảng Ngãi, cách trung tâm thành phố Quảng Ngãi khoảng 20 km về phía nam. Khu Lưu niệm gồm 2 điểm di tích: nhà lưu niệm, nơi Thủ tướng Phạm Văn Đồng sinh ra, lớn lên; nhà bà Phạm Thị Sinh, nơi Thủ tướng Phạm Văn Đồng sau khi ra tù đã ở và là nơi để liên lạc với tổ chức hoạt động cách mạng.

Khu Lưu niệm không chỉ là nơi bảo tồn, lưu giữ những kỉ vật quý báu liên quan đến cuộc đời, sự nghiệp của Thủ tướng Phạm Văn Đồng mà còn là nơi giáo dục, bồi dưỡng truyền thống cách mạng của dân tộc, của quê hương đối với các thế hệ mai sau.

Hiện nay, Khu lưu niệm còn là một điểm tham quan có ý nghĩa lịch sử – văn hoá tiêu biểu của tỉnh Quảng Ngãi. Hằng năm, vào những ngày kỉ niệm, lễ tết,... hàng ngàn lượt du khách trong tỉnh và trên cả nước đã đến tham quan, viếng hương tưởng nhớ Thủ tướng Phạm Văn Đồng – một chiến sĩ cách mạng kiên trung, một người con ưu tú của quê hương, đất nước.

Khu Lưu niệm Thủ tướng Phạm Văn Đồng đã được Bộ Văn hoá – Thông tin (nay là Bộ Văn hoá, Thể thao và Du lịch) xếp hạng Di tích lịch sử – văn hoá quốc gia, tại Quyết định số 27-QĐ ngày 21/2/2006.

Hình 6.7. Khu Lưu niệm Thủ tướng Phạm Văn Đồng

c) Thắng cảnh Thiên Ân Niêm Hà và mộ cụ Huỳnh Thúc Kháng

Núi Thiên Ân nằm ở phía bắc sông Trà Khúc, cách quốc lộ 1 không xa, nằm cạnh quốc lộ 24B, cách trung tâm thành phố Quảng Ngãi hơn 3 km về hướng đông bắc. Núi Thiên Ân cao 106 mét so với mực nước biển, dáng núi hình thang cân, nhìn từ hữu ngạn Sông Trà, tựa như chiếc án của trời niêm xuống dòng sông, vì vậy người xưa gọi đây là "Thiên Ân Niêm Hà" (ấn trời đóng trên sông) với niềm tin đây là ngọn núi thiêng chi phối lịch sử và con người Quảng Ngãi. Đỉnh núi Thiên Ân bằng phẳng, rộng khoảng 10 ha, tạo thế nhìn bao quát một vùng không gian rộng lớn; những ruộng đồng, đồi núi, sông nước, làng mạc hợp thành một bức tranh phong cảnh hữu tình. Dưới bóng lùm cây cổ thụ, chiếm một diện tích tương đối lớn là ngôi chùa cổ Thiên Ân, được xây dựng vào cuối thế kỉ XVII và khu viên mộ với các lăng mộ hình tháp.

Cách ngôi chùa không xa, về phía tây nam là mộ cụ Huỳnh Thúc Kháng (1876 – 1947). Cụ Huỳnh Thúc Kháng là một nhà báo nổi tiếng, sáng lập và chủ bút báo *Tiếng Dân*, tác giả *Thi từ tụng thoại* và nhiều văn phẩm có giá trị về văn học, lịch sử, Bộ trưởng Bộ Nội vụ Chính phủ Liên hiệp Kháng chiến, Quyền Chủ tịch nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà trong thời gian Chủ tịch Hồ Chí Minh sang Pháp dự hội nghị Phông-ten-nơ-blô. Mộ cụ Huỳnh là sự kết hợp hài hoà kiến trúc hiện đại và truyền thống lăng mộ Đông Phương, ngôi mộ vừa có nét đơn giản, vừa có sự trang trọng nghiêm kính, gắn bó hài hoà với tổng thể cảnh quan Thiên Ân.

Thắng cảnh núi Thiên Ân và mộ cụ Huỳnh Thúc Kháng được Bộ Văn hoá, Thể thao và Du lịch cấp bằng công nhận Di tích lịch sử – văn hoá quốc gia năm 1990.

Hình 6.8. Thắng cảnh Thiên Ân Niêm Hà

Hình 6.9. Mộ cụ Huỳnh Thúc Kháng

d) Di tích quốc gia đặc biệt Văn hoá Sa Huỳnh

Di tích khảo cổ học Văn hoá Sa Huỳnh được phân bố chủ yếu ở di tích Long Thạnh, di tích Thạnh Đức thuộc phường Phổ Thạnh và di tích Phú Khương thuộc xã Phổ Khánh, thị xã Đức Phổ. Từ khu mộ chum Sa Huỳnh, các nhà khảo cổ học người Pháp qua các đợt khai quật đã liên tục phát hiện các dấu vết của một nền văn hoá thời tiền sử, tìm thấy khoảng 500 mộ chum có chứa nhiều loại đồ tuỳ táng phân bố dọc các tỉnh Duyên hải miền Trung, Đông Nam Bộ và Tây Nguyên. Theo các nhà khảo cổ, căn cứ vào các hiện vật Văn hoá Sa Huỳnh được phát hiện tại tỉnh Quảng Ngãi như: mộ chum được làm bằng đất nung, đồ gốm tô màu trang trí, có kèm đồ trang sức quý gồm các chuỗi hạt, khuyên tai ba châu,... đặc biệt là phương thức mộ chum, một số dụng cụ bằng đồng, sắt, đã xác định có niên đại khoảng 2 500 năm. Từ những hiện vật phát hiện trong quá trình khai quật khảo cổ tại các tỉnh Duyên hải miền Trung, Đông Nam Bộ và Tây Nguyên cho thấy, Quảng Ngãi được xem là cái nôi của Văn hoá Sa Huỳnh. Sa Huỳnh gần như là nơi duy nhất còn giữ lại được không gian sinh tồn của người cổ Sa Huỳnh, từ môi trường sinh thái, địa lí nhân văn, địa chất địa mạo,... Đây là nguồn tài nguyên quý hiếm, là "bảo tàng sống" cho công tác nghiên cứu và phát triển du lịch bền vững.

Từ những giá trị đặc biệt nêu trên, Di tích Khảo cổ Văn hoá Sa Huỳnh đã được Bộ Văn hoá – Thông tin (nay là Bộ Văn hoá, Thể thao và Du lịch) xếp hạng là Di tích cấp quốc gia tại Quyết định số 3457-VH/QĐ ngày 5/11/1997. Ngày 29/12/2022, Thủ tướng Chính phủ đã ký Quyết định số 1649/QĐ-TTg về việc xếp hạng Di tích quốc gia đặc biệt đối với Di tích Khảo cổ Văn hoá Sa Huỳnh, ở thị xã Đức Phổ (Quảng Ngãi).

Hình 6.10. Khu Di tích quốc gia đặc biệt Văn hoá Sa Huỳnh

Hình 6.11. Lễ công bố và đón nhận Bằng xếp hạng Di tích quốc gia đặc biệt Văn hoá Sa Huỳnh

Chọn một di sản văn hoá vật thể tiêu biểu của tỉnh Quảng Ngãi và giới thiệu về di sản đó.

3. Công tác bảo tồn và phát huy giá trị các di sản văn hoá vật thể của tỉnh Quảng Ngãi

Tính đến ngày 30/12/2022, toàn tỉnh có 254 di tích lịch sử – văn hoá và danh lam thắng cảnh trong đó: 2 di tích quốc gia đặc biệt, 32 di tích cấp quốc gia, 153 di tích cấp tỉnh, 69 di tích có Quyết định bảo vệ và đăng kí bảo vệ.

Trong thời gian qua, công tác bảo tồn và phát huy các giá trị di tích được các cấp uỷ đảng, chính quyền trong tỉnh quan tâm và bước đầu có những kết quả đáng khích lệ. Một số di tích được tu bổ, trùng tu đã phát huy được hiệu quả và thu hút được sự tham gia hưởng ứng của cán bộ và nhân dân, cũng như du khách trong và ngoài tỉnh như: di tích Khu Chứng tích Sơn Mỹ, Khu Lưu niệm Thủ tướng Phạm Văn Đồng, Khu Di tích Đội Hoàng Sa – Bắc Hải, Khu Di tích mộ và nhà thờ Trần Quốc công Bùi Tá Hán,... Công tác tuyên truyền, nâng cao nhận thức và quảng bá, giới thiệu về các di tích được thực hiện thường xuyên, liên tục trên các phương tiện thông tin đại chúng. Tỉnh Quảng Ngãi đã quan tâm tổ chức nhiều hoạt động văn hoá, du lịch gắn với các di tích đã nhận được sự đồng tình, hưởng ứng của các địa phương có di tích.

Hình 6.12. Khu Di tích mộ và nhà thờ Trần Quốc công Bùi Tá Hán (thành phố Quảng Ngãi)

Hình 6.13. Đường vào Khu Di chỉ Văn hoá Sa Huỳnh (thị xã Đức Phổ)

Tuy nhiên, công tác bảo tồn và phát huy giá trị các di tích lịch sử – văn hoá và danh lam thắng cảnh trên địa bàn tỉnh gặp nhiều khó khăn như: nguồn kinh phí để bảo quản, tu bổ, phục hồi còn hạn hẹp; tình trạng xâm hại, lấn chiếm các di tích ở một số địa phương còn xảy ra; chưa huy động được nhiều nguồn lực của các tổ chức chính trị, xã hội và nhân dân tham gia bảo vệ, phát huy các di tích tại địa phương; việc phát huy giá trị di tích gắn với phát triển du lịch chưa xứng với tiềm năng và giá trị các di tích trên địa bàn tỉnh;...

Nhận xét những điểm tích cực, hạn chế trong công tác bảo tồn và phát huy giá trị các di sản văn hoá vật thể của tỉnh Quảng Ngãi.

LUYỆN TẬP

- Em hãy lập bảng thống kê về một số di sản văn hoá vật thể tiêu biểu ở tỉnh Quảng Ngãi được giới thiệu trong bài học theo các gợi ý sau:

TT	Tên di sản	Địa điểm	Năm được công nhận	Giá trị nổi bật
1	?	?	?	?
2	?	?	?	?
3	?	?	?	?
...	?	?	?	?

2. Theo em, mỗi học sinh có thể tham gia những hoạt động nào để góp phần vào công tác bảo tồn và phát huy giá trị các di sản văn hoá vật thể của tỉnh Quảng Ngãi hiện nay?

VẬN DỤNG

1. Chọn một di sản văn hoá vật thể tiêu biểu ở tỉnh Quảng Ngãi đã được xếp hạng cấp quốc gia và thuyết minh những đặc điểm, giá trị của di sản ấy.
2. Thực hiện dự án trải nghiệm thực tế: lập kế hoạch bảo tồn một di sản văn hoá vật thể gắn với cộng đồng nơi em sinh sống. (Thời gian, địa điểm, hoạt động cụ thể, kết quả thu được...)